

บทที่ 1

บทนำ

ความสำคัญและความจำเป็นของปัญหา

ในปัจจุบันประเทศไทยได้มีการเปลี่ยนแปลงไปในลักษณะของความเจริญก้าวหน้าในหลาย ๆ ด้าน โดยเฉพาะในชนบท ซึ่งได้รับความสนใจและเอาใจใส่จากหน่วยงานของรัฐบาลและเอกชน แต่กระนั้นก็ตามประชากรส่วนใหญ่ยังมีรายได้ต่ำ โดยเฉพาะภาคเหนือ และภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ซึ่งประสบปัญหาความยากจน ความไม่รู้ โรคภัยไข้เจ็บ มีความเฉื่อยชา ตลอดจนเจ้าหน้าที่ของรัฐ และนักวิชาการต่าง ๆ บางคนไม่กระตือรือร้นในการที่จะแก้ไขปัญหาของคนและชุมชน ปัญหาทางด้านเศรษฐกิจ สังคม และด้านการเมืองการปกครอง และนอกจากนี้ การพัฒนางานด้านการเกษตรในอดีตที่ผ่านมา ขาดความต่อเนื่อง และขาดความเชื่อมโยง ในการบริหารและการจัดการ เช่น การสนับสนุนปัจจัยการผลิตไปสู่เกษตรกร ยังไม่สามารถทำได้อย่างทั่วถึง เนื่องจากข้อจำกัดของงบประมาณ และกิจกรรมโครงการที่จัดลงพื้นที่ก็ดำเนินการไม่เป็นระบบ โดยเฉพาะแต่ละกรมจะจัดกิจกรรมและงบประมาณในส่วนที่รับผิดชอบลงพื้นที่ ทำให้เกิดการพัฒนาเป็นเรื่อง ๆ และไม่สามารถตอบสนองต่อความต้องการของเกษตรกรได้ทั้งหมด นอกจากนี้ภายในกรมเดียวกันในแต่ละกอง ต่างก็จัดกิจกรรมลงในพื้นที่ซึ่งทำให้เกิดการพัฒนาแบบแยกส่วน ขาดการผสมผสานกิจกรรม

จากสภาพปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นและปรากฏอยู่ทั่วไปในชนบทไทยดังกล่าวมาแล้วนั้น ถ้าหากปล่อยปละละเลยไม่รีบทำการแก้ไขก็จะเกิดปัญหา และเป็นอันตรายต่อความมั่นคงปลอดภัยต่อประเทศ ดังนั้น จึงจำเป็นที่จะต้องหาแนวทาง หรือวิธีการมาดำเนินการเพื่อจัดปัญหาที่มีอยู่ให้น้อยลงหรือหมดสิ้นไปในที่สุด ทั้งนี้เพื่อให้ประชาชนได้มีการกินดีอยู่ดี และในท้ายที่สุดประชาชนจะได้พึ่งตนเองได้

แนวทางในการแก้ไขปัญหา จึงจำเป็นต้องสร้างรูปแบบของกระบวนการเรียนรู้ โดยพัฒนาชุมชนท้องถิ่นระดับตำบลให้เป็นศูนย์รวมในการรับและถ่ายทอดเทคโนโลยีในทุก ๆ ด้าน แบบเบ็ดเสร็จ (One Stop Service) พร้อมทั้งจัดการระดมบุคลากรและงบประมาณลงไปสนับสนุนในพื้นที่ในลักษณะบูรณาการ เพื่อให้เกษตรกรสามารถนำความรู้ไปปฏิบัติ และสร้างรายได้ให้แก่ครัวเรือน ซึ่งการดำเนินการดังกล่าวนี้ จะสามารถลดปัญหาการซ้ำซ้อนในการทำงานของ

ภาคราชการ ลดความจำเป็นในการแจกจ่ายปัจจัยการผลิตแก่เกษตรกร นอกจากนี้ยังสามารถตอบสนองความต้องการของเกษตรกรครบทุกด้าน (กระทรวงเกษตรและสหกรณ์, 2542)

กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ได้กำหนดให้จัดทำโครงการเพิ่มศักยภาพชุมชนด้านการเกษตรขึ้น เพื่อสนับสนุนให้เกษตรกรในชุมชนได้รับความรู้ข้อมูลข่าวสารเทคโนโลยีการเกษตร โดยเกษตรกรมีส่วนร่วมในการวางแผนกิจกรรมทางการเกษตร ร่วมคิด ร่วมตัดสินใจในการพัฒนา และเกิดการเรียนรู้ของสมาชิกในชุมชนด้วยตนเองในการพัฒนาอาชีพ โครงการดังกล่าวนี้จึงมุ่งที่จะพัฒนาคนให้ได้รับการถ่ายทอดความรู้อย่างทั่วถึง และมีประสิทธิภาพ (กรมส่งเสริมการเกษตร, 2542 ก)

ตามนโยบายของกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ที่ต้องการปรับปรุงการปฏิบัติงาน ให้เกิดความร่วมมือกัน ทั้งระหว่างหน่วยงานของรัฐด้วยกันเอง องค์กรท้องถิ่น และเกษตรกร ในการพัฒนาการเกษตร เพื่อให้เกิดการประหยัด ลดความซ้ำซ้อน มีการใช้ทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพ ทำให้เกิดการมีส่วนร่วมของชุมชน ในการร่วมกันคิด ร่วมกันตัดสินใจ ในการกำหนดแผนการพัฒนา และกำหนดกิจกรรมที่ตรงกับความต้องการของชุมชน ซึ่งเป็นแนวทางในการพัฒนาอาชีพทุกด้าน เพื่อผลักดันให้ชุมชนเข้มแข็ง และพึ่งตนเองได้อย่างยั่งยืน จึงได้มอบหมายให้กรมส่งเสริมการเกษตร ดำเนินการจัดตั้ง ศูนย์ถ่ายทอดเทคโนโลยีการเกษตรประจำตำบลขึ้น เพื่อเป็นศูนย์กลางในการเข้ามามีส่วนร่วมของทุกฝ่ายในการวางแผน กำหนดกิจกรรม และถ่ายทอดความรู้สู่พื้นที่เป้าหมายเดียวกัน

ศูนย์ถ่ายทอดเทคโนโลยีการเกษตรประจำตำบล เป็นศูนย์ที่กรมส่งเสริมการเกษตร ร่วมกับองค์กรท้องถิ่น เช่น องค์กรบริหารส่วนตำบล สถาบันเกษตรกร ฯลฯ จัดตั้งขึ้นเพื่อเป็นศูนย์กลางในการประสานงานเพื่อกำหนดแนวทางการพัฒนาอาชีพ และถ่ายทอดความรู้ ด้านการเกษตรทุกสาขา สู่เกษตรกรในระดับตำบล ทุกตำบล ที่มีการประกอบอาชีพการเกษตร นอกจากนี้ ยังเป็นจุดที่จะประสานแผนการปฏิบัติงานของหน่วยราชการ ที่จะดำเนินการในระดับตำบล โดยเน้นให้ชุมชน และเกษตรกรได้เข้ามามีส่วนร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ ร่วมวางแผน และร่วมปฏิบัติงานในการพัฒนาอาชีพของชุมชนร่วมกัน เป็นศูนย์กลางความร่วมมือระหว่างเจ้าหน้าที่ของรัฐ องค์กรท้องถิ่น และเกษตรกร (กรมส่งเสริมการเกษตร, 2542 ข)

จังหวัดเชียงใหม่ ได้มีการดำเนินการจัดตั้งศูนย์ถ่ายทอดเทคโนโลยีการเกษตรประจำตำบล จำนวน 190 ศูนย์ ใน 22 อำเภอ 2 ถึงอำเภอ โดยเป็นศูนย์นำร่องจำนวน 4 ศูนย์ ศูนย์จัดตั้งจำนวน 186 ศูนย์ และใช้เป็นจุดสาธิตในการถ่ายทอดความรู้และขยายผลเทคโนโลยีการเกษตรสู่เกษตรกร

ตั้งแต่ปี 2542 ซึ่งการจัดตั้งศูนย์นี้ถือได้ว่าเป็นการปรับปรุงระบบและงานส่งเสริมการเกษตรอีกรูปแบบหนึ่งที่ต้องการพัฒนาปรับปรุงอย่างต่อเนื่องตามสถานะเศรษฐกิจ สังคม การเมือง และเทคโนโลยี ที่เปลี่ยนแปลงไปตามยุคสมัยและข้อจำกัดของปัจจัยในการลงทุนภาครัฐ (เอกชัยและธวัชรัตน์, 2540) การดำเนินงานศูนย์ถ่ายทอดเทคโนโลยีการเกษตรประจำตำบลที่ถือเป็นภารกิจหลักของกรมส่งเสริมการเกษตร จะประสบผลสำเร็จมากน้อยแค่ไหนขึ้นอยู่กับบทบาทหน้าที่ ผู้อำนวยการศูนย์เป็นสำคัญยิ่ง จากเหตุผลทั้งหมดที่กล่าวมา ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษาความคิดเห็นของผู้อำนวยการศูนย์ถ่ายทอดเทคโนโลยีการเกษตรประจำตำบลในจังหวัดเชียงใหม่เป็นอย่างไร มีปัจจัยเกี่ยวกับลักษณะส่วนบุคคลของผู้อำนวยการศูนย์ใดบ้างที่มีผลต่อความคิดเห็นรวมทั้งปัญหาอุปสรรคและข้อเสนอแนะต่อการดำเนินการดังกล่าว เพื่อใช้เป็นแนวทางในการปรับปรุงและพัฒนาการดำเนินงานส่งเสริมการเกษตรให้เหมาะสมยิ่งขึ้นต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาความคิดเห็นของผู้อำนวยการศูนย์ถ่ายทอดเทคโนโลยีการเกษตร ประจำตำบลต่อการดำเนินงานของศูนย์ถ่ายทอดเทคโนโลยีการเกษตรประจำตำบล
2. เพื่อหาความสัมพันธ์ระหว่างลักษณะส่วนบุคคลของผู้อำนวยการศูนย์ถ่ายทอดเทคโนโลยีการเกษตรประจำตำบล กับความคิดเห็นการดำเนินงานของศูนย์ถ่ายทอดเทคโนโลยีการเกษตรประจำตำบล
3. เพื่อศึกษาถึงปัญหาอุปสรรค และข้อเสนอแนะในการดำเนินงานศูนย์ถ่ายทอดเทคโนโลยีการเกษตรประจำตำบล

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

ผลการวิจัยครั้งนี้ สามารถใช้เป็นข้อมูลในการดำเนินงานของศูนย์ถ่ายทอดเทคโนโลยีการเกษตรประจำตำบล พร้อมทั้งเป็นข้อมูลในการปรับปรุง พัฒนาผู้อำนวยการศูนย์ถ่ายทอดเทคโนโลยีการเกษตรประจำตำบล เพื่อให้ตรงกับความต้องการของวัตถุประสงค์ที่ได้กำหนดไว้

สมมติฐานในการวิจัย

ลักษณะส่วนบุคคลของผู้อำนวยการศูนย์ถ่ายทอดเทคโนโลยีการเกษตรประจำตำบลมีความสัมพันธ์กับความคิดเห็นของผู้อำนวยการศูนย์ต่อการดำเนินงานศูนย์ (ด้านการจัดตั้งศูนย์ ด้านการบริหารศูนย์ ด้านกิจกรรมศูนย์ ด้านการมีส่วนร่วมของเกษตรกร และด้านการติดตามนิเทศงาน)

ขอบเขตการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ ศึกษาเฉพาะความคิดเห็นของผู้อำนวยการศูนย์ถ่ายทอดเทคโนโลยีการเกษตรประจำตำบลต่อการดำเนินงานของศูนย์ในจังหวัดเชียงใหม่ เฉพาะศูนย์จัดตั้ง(ศูนย์ทั่วไป) จำนวน 153 ศูนย์ ใน 22 อำเภอ 2 กิ่งอำเภอ โดยประชากรที่ใช้ในการวิจัยคือผู้อำนวยการศูนย์ถ่ายทอดเทคโนโลยีการเกษตรประจำตำบล ที่เป็นผู้รับผิดชอบในการดำเนินงานศูนย์ของจังหวัดเชียงใหม่ จำนวน 153 คน ซึ่งเป็นการศึกษาจากประชากรครอบคลุมทั้งจังหวัด

ตัวแปรสำหรับงานวิจัยมี 2 ตัวแปร คือ ตัวแปรอิสระและตัวแปรตาม

1. ตัวแปรอิสระ (Independent Variables) คือ ลักษณะส่วนบุคคล ของผู้อำนวยการศูนย์ถ่ายทอดเทคโนโลยีการเกษตรประจำตำบล ประกอบด้วย

- 1.1 อายุ
- 1.2 เพศ
- 1.3 สถานภาพสมรส
- 1.4 เงินเดือน
- 1.5 อาชีพเสริม
- 1.6 การศึกษา
- 1.7 ภูมิลำเนา
- 1.8 ระยะเวลาที่รับราชการ
- 1.9 ระยะเวลาที่ดำรงตำแหน่งผู้อำนวยการศูนย์
- 1.10 ประสบการณ์ที่ได้รับการฝึกอบรม
- 1.11 ประสบการณ์ที่ได้ถ่ายทอดความรู้
- 1.12 ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับศูนย์

2. ตัวแปรตาม (Dependent Variable) คือ ความคิดเห็นของผู้อำนวยการศูนย์ถ่ายทอดเทคโนโลยีการเกษตรประจำตำบลต่อการดำเนินงานศูนย์ในด้าน

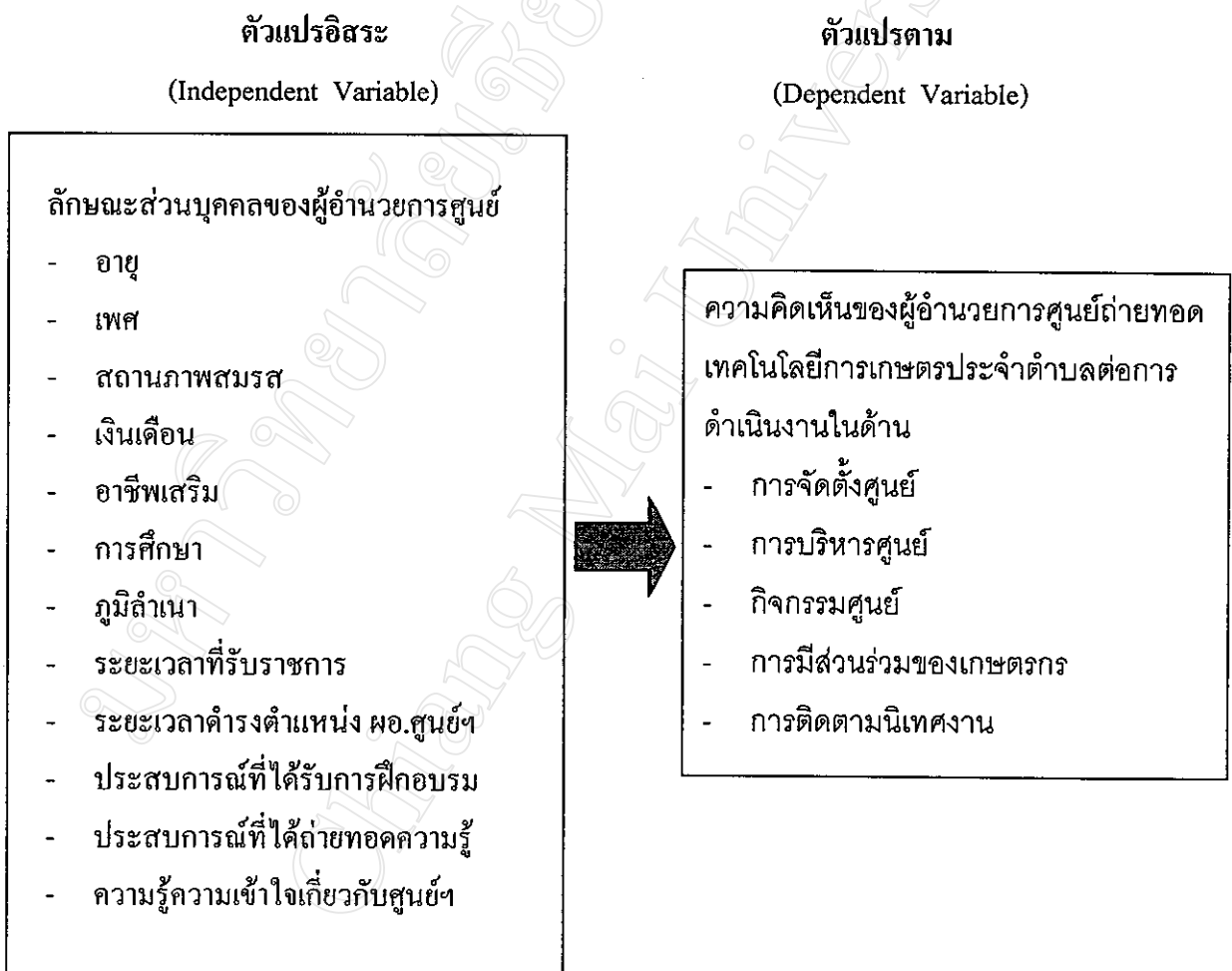
- 2.1 การจัดตั้งศูนย์
- 2.2 การบริหารศูนย์
- 2.3 กิจกรรมของศูนย์
- 2.4 การมีส่วนร่วมของเกษตรกร
- 2.5 การติดตามนิเทศงาน

มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
Chiang Mai University

กรอบแนวคิดในการวิจัย

จากตัวแปรที่ใช้ทั้งหมดในการศึกษาครั้งนี้ สามารถนำมาสร้างกรอบแนวคิด (Conceptual Framework) ในการวิจัยเพื่อแสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรอิสระ และ ตัวแปรตาม ได้ดังนี้

แผนภูมิที่ 1 กรอบแนวคิดในการวิจัย

นิยามศัพท์

ศูนย์ถ่ายทอดเทคโนโลยีการเกษตรประจำตำบล หมายถึง สถานที่ที่จัดตั้งขึ้น โดยกรมส่งเสริมการเกษตร ตามนโยบายกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ เพื่อเป็นจุดศูนย์กลางในการประสานงานถ่ายทอดความรู้ด้านการเกษตรสาขาต่าง ๆ ในระดับตำบลสู่เกษตรกร ซึ่งอาจจะตั้งอยู่ในองค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.) หรือสถานที่อื่นที่เหมาะสมก็ได้

ผู้อำนวยการศูนย์ถ่ายทอดเทคโนโลยีการเกษตรประจำตำบล หมายถึง เกษตรตำบล เจ้าหน้าที่เคหกิจเกษตร, หัวหน้างานส่งเสริมการผลิต, หัวหน้างานพัฒนาสถาบันเกษตรกร ผู้รับผิดชอบตำบลที่ศูนย์นั้นตั้งอยู่ ทำหน้าที่เป็นตัวแทนของกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ในการดำเนินการในศูนย์ถ่ายทอดเทคโนโลยีการเกษตรประจำตำบล

การดำเนินงาน หมายถึง การวางแผนกำหนดจุดถ่ายทอดแบบมีส่วนร่วม การใช้จุดถ่ายทอดหรือจุดสาธิตในการให้ความรู้แก่เกษตรกรแบบมีส่วนร่วม การขยายผลให้แก่เกษตรกรทั่วไป การติดตามประเมินผลงานส่งเสริมการเกษตร การให้การสนับสนุนด้านวิชาการที่เหมาะสม

เทคโนโลยีที่เหมาะสม หมายถึง วิทยาการที่มีความสอดคล้องกับศักยภาพสถานการณ์และปัญหาของเกษตรกร โดยคำนึงถึงประสิทธิภาพและข้อจำกัดของเกษตรกรตลอดจนผลตอบแทนเป็นสำคัญ

จุดสาธิต หรือจุดถ่ายทอดเทคโนโลยีการเกษตรประจำตำบล หมายถึง จุดที่ได้รับการพัฒนาจากกิจกรรมการเกษตรของเกษตรกรที่ประสบความสำเร็จหรือกิจกรรมที่สร้างขึ้นใหม่ เพื่อใช้เป็นเครื่องมือในการเรียนรู้ของเกษตรกร โดยมีเกษตรกรผู้ที่ได้รับมอบหมายเป็นวิทยากรให้แก่เกษตรกรด้วยกันเอง

วิทยากรเกษตรหรือเกษตรกรอาสา หมายถึง เกษตรกรที่เป็นเจ้าของหรือประจำ ณ จุดสาธิตนั้น ๆ ซึ่งประสบผลสำเร็จในการใช้เทคโนโลยีการเกษตรและได้รับการฝึกอบรมให้มีความรู้ มีทักษะและเทคนิคในการถ่ายทอดความรู้ที่ดี เพื่อถ่ายทอดความรู้ให้กับเกษตรกรผู้อื่นต่อไป

ความคิดเห็น หมายถึง ความเชื่อหรือความรู้สึกรวมของผู้บริหารศูนย์ถ่ายทอดเทคโนโลยีการเกษตรประจำตำบลที่มีต่อคำถามในแบบสอบถามซึ่งไม่เป็นการผิดหรือถูก โดยอาจแสดงออกให้เห็นในลักษณะบวก เช่น สนใจ เห็นด้วย พอใจ หรือในลักษณะลบ เช่น ไม่สนใจ ไม่เห็นด้วย ไม่พอใจก็ได้ โดยกำหนดค่า 5 ระดับ คือ เห็นด้วยอย่างยิ่ง กำหนดค่าเท่ากับ 5 เห็นด้วยมาก

กำหนดค่าเท่ากับ 4 ไม่แน่ใจ กำหนดค่าเท่ากับ 3 ไม่เห็นด้วย กำหนดค่าเท่ากับ 2 และไม่เห็นด้วยอย่างยิ่ง กำหนดค่าเท่ากับ 1

ภูมิสำเนา หมายถึง ท้องที่ที่ผู้อำนวยการศูนย์ถ่ายทอดเทคโนโลยีการเกษตรประจำตำบล มีรายชื่ออยู่ในทะเบียนบ้าน

การติดตามนิเทศงาน หมายถึง การได้รับการติดตามเยี่ยมชมศูนย์เพื่อให้คำแนะนำปรึกษาปรับปรุงแก้ไขการดำเนินงานให้ได้ดียิ่งขึ้น จากเจ้าหน้าที่ระดับเหนือขึ้นไป รวมถึงการประชุมชี้แจง และให้ความรู้เกี่ยวกับศูนย์ด้วย

ตำบล หมายถึง ขอบเขตพื้นที่ที่ถูกจัดแบ่งตามลักษณะการปกครองของกระทรวงมหาดไทย ในตำบลอาจมีหลายหมู่บ้านและมีกำนันเป็นผู้นำท้องถิ่นที่ได้รับจากการเลือก

อบต. หมายถึง องค์การบริหารส่วนตำบลที่จัดตั้งตามพระราชบัญญัติองค์การบริหารส่วนตำบล พ.ศ. 2537 ซึ่งมีที่ตั้งสำนักงานถาวร สะดวกต่อการติดต่อประสานงาน

ศูนย์จัดตั้ง หรือศูนย์ทั่วไป หมายถึง ศูนย์ถ่ายทอดเทคโนโลยีการเกษตรประจำตำบล ที่กรมส่งเสริมการเกษตรจัดตั้งขึ้นให้ครอบคลุมทุกตำบลที่มีการประกอบอาชีพการเกษตรในปี 2542 โดยมีการสนับสนุนงบประมาณในการจัดตั้งศูนย์ละ 40,000 บาท

ศูนย์นำร่อง หมายถึง ศูนย์ถ่ายทอดเทคโนโลยีการเกษตรประจำตำบล ที่กรมส่งเสริมการเกษตร จัดตั้งขึ้นให้ครอบคลุมทุกตำบลที่มีการประกอบอาชีพการเกษตรในปี 2542 โดยมีการสนับสนุนงบประมาณในการจัดตั้งศูนย์ละ 1,126,860 บาท ใน 76 จังหวัด ๆ ละ 1 ตำบล